

LOMATUAWI MATTHEWT AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sino-tiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata: ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nōmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam

Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túnwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw ōviy Abraham ańqw David aw pahsavo sohsoyam nānańk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David ańqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānańk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat ańqw Christ aw pahsavo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānańk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ
(Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nāt pumuy qa nāmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit eńem nö'yiwkańw mātaqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mātapniqey unańwti. ²⁰ Noqw nāt pam pan wūwankańw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hońviyaat put aw mātaqtique, aw pańqawu: Joseph, um David tíata, pay um qa nānaphin wūwantat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsonve aniwhtiga Qahováriwtaqat Hikwsit eńemi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan túnwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy ańqw

ayo óyaniq'ö. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nāt qanawhvalni'taqa māna nō'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqa itamuma, i'nihqe pam'i. Noqw īi yantaqa sohsoy yaniwhitiqw, i' hisat lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴ Pahsat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqtat honviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yuñqam hōpahaqaqw Jerusalem ep ōkihqe pañqaqwa: ² Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtaniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniqe ōviy añqwya. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitaye pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam pīwu. ⁴ Noqw ōviy pam Tutuyqawhqtat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tūtutuqaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tūviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqaqwa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqtat lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu ūmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat

ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. ⁷ Pahsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wánwayhqe, hisatniqw sōhu mātaqtiqat pumuy pās tūviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsākw pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātaqtiqa pumuy amupyeye hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kīhut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamōtshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta eñem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwya.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put nīnaniqee. Noqw òviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat uñ hin āawnaniqat pahsavo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw òviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, míhikpuva

Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pawsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wánwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nö wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yüyuyhnaya. Noqw öviy pas pam a'nö itsívutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qöqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, löq yahsañwni'yuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pawsavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pās tūviñtaqe hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pawsat pu Tutuyqawhqtat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqtat aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tönaat nanaptiwa; hak paktöqnuma, a'nö paknuma, pas pavan hinhtiqtay pan paknuma. Rachel timuy öviy paknumqe, pas qa okniqtay nāwakna, puma sūlawhtiqtay öviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhqa, Tutuyqawhqtat hoñviyaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: ²⁰ Um qatup-tut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nīnayaniqtay anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pawsat pu pam qatup-tut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqtat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God

añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pítuhqe kitsókit Nazareth yan mäsíwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawqa: Pam Nazareth-sino yan túnwantiwni.

3

The Preaching of John the Baptist (*Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28*)

¹ Noqw ephaqam hak tāqa John yan mäsíwhqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsiwhpuve yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq ōveqatsit añqw moñwtunatyaw aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pöhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisatlavayhtíwhqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pöhöyat añqw yukiwtaqat yuwsí'kañw, kolāsat kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw ōkiwta, noqw pu Judeat sohsovik añq'ö, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ö. ⁶ Nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysíwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqe ep ōkiqw, pam pumuy túwahqe amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw

tsütsu'tuy amún itsívut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawani: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūviwni. ¹¹ Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñknihqā inuhpenihqe pas pavan öqala; noqw soon nu yan'ewaynīkañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen söhövosit koyohtani; nīkañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus
(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³ Noqw pahsat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatiniqe Galileet añqw Jordan aw pitu. ¹⁴ Noqw John put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um añqaqw inumii? ¹⁵ Noqw pay Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat añ ahsupoq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam

put nakwhana. ¹⁶ Noqw Jesus kūyit akw tuvoy-latiwht, pahsat pay pānaqw yama; noqw meh, tokpela hötsíltiqw, God Hikwsiat höwit antaqa añqw hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷ Noqw meh, hakiy tōnaat ònaqw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus (Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wīki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat òviy'o. ² Noqw pam lōp sunát-sikis talōnvaqat pu tōkilat añ qa nōsqe, put atsve tsōnmoki. ³ Noqw Unatwi'taqa put aw pítuhqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um it o'wat pōlavikiniwhtiniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw pam lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moañaqw nōñantaqat akw qátuni. ⁵ Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw òmiq Jesus wikqe, God kīyat ep suswupakits'omiq put tsoka, ⁶ Nit aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw un hōlōlni'yuñwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ⁸ Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wīki; nihqe tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit, piw put añ hihta susnukñwat put aw mahtakna; ⁹ Nihqe

put aw pañqawu: Iit sohsok nu ūmi nóani, um inutpipo tamötswunuptut, inumi naokiwhaq'ö.
¹⁰ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Sóoni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyqawhqay God aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani.
¹¹ Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, ònaqw hoñvia'yam put aw ökihqe aw unañwtapya.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Noqw yaw John sivikimi panayaqw Jesus navotqe pañqw Galileet aqw'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth-kitsókit añqw ahpiynihqe Capernaum-kitsókit ep pítuhqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqaat aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqöyve qa-Jew-sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tālat tutwa; noqw mokiwuy qalava, pu kihsiwniyat añ yesqamuy amumi tālawva. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativage pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani, taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tūnwantiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter

yan piw túnwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew púmuyu. Puma pakiwmaqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹ Nihqey pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqwu nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ²⁰ Noqwu pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put añki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John púmuyu; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtutsayay aw yuyku; noqwu pam pumuy wánwayi. ²² Noqwu pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put añki.

*Jesus Teaches, Preaches, and Heals
(Lk 6.17-19)*

²³ Noqwu Jesus tutskwat-Galileet añ ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy añ sinmuy tutuqaynatinuma; nihqey lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw õpuiwyuñqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noqwu put ahpiy pam ahsupoq Syriat añ nanaptiwa. Noqwu puma sohsokmuy hihta tūyat akw õpuiwyuñqamuy, pu kānavoti'yunqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuyu, pu homimitutuyyaqamuyu, pu amuhpa' qatāyuñqamuyu; noqwu pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noqwu qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnumya, pu Decapolis añq'ö,

pu Jerusalem añq'ö, pu Judeat añq'ö, pu Jordan yupqöyñaq'ö.

5

The Sermon on the Mount

¹ Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatup-tuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw öki. ² Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

True Happiness

(Lk 6.20-23)

³ Añ okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi öveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. ⁴ Pas añ tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ Añ pasi'nañway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yuñwni. ⁶ Añ suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nōsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ Añ nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy ökwatuwni. ⁸ Añ suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹ Añ namivöhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatnihqey pan túnwantiwyani. ¹⁰ Añ suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hīhiñqaqwakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hīhihta qalolmat umuy atsátotoynayaqw,

uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma òveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyanigee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light

(Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep ònat anyuñwa. Nikañw pi òña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tālat anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqöhít úwiknaye', hihta sīvut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpíyat epeq tsokayaqw, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwni; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw tāyuñwe', òveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavaiyamuy ayo yúkuniqe òviy pitu. Nu qa paniqw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alöntini; soon sushisay pey'taqa put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatyaat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushisakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniñqey

pan túnwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tūtutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávannihqey pan túnwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hih-tataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviw-mantani; pu hak haqam Um núanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qōhit sivihpit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātap, ahpiyner, put amum namivōhikt, pu' pah-sat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat Its amum namivōhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ mātapq, pam uñ solāwat aw noaqw, pam uñ sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpöiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

27 Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwanwáy'ni 28 Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvö'tay'taqa hapi pay unañwpeq put kwanwáy'ñwu. 29 Noqw öviy kurs putvaqwat uhposi un qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi súlawhtiqw, um pankañw öveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qöhit sivihpit aqw tūviwni. 30 Pu kurs putvaqwat uhma un qalomáhintsanqw, um put ayo take' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma súlawhtiqw, um pankañw öveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qöhit sivihpit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

31 Pu ura piw pañqaqwa: Nömay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. 32 Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put köñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

33 Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwné', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwné', put anhtini, kitota. 34 Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put öqaltoynayani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsvewaata. 35 Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put

wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nö Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqötöy akw uhlayayiy pavan öqalat pasiwnamantani, taq um soon sükw hõmit qõtsatani, piw qõmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq öqallavayi Nukpanat ahpiy nõnanta.

Teaching about Revenge
(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy põsiyat tühote', nawus pam põsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tüve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomto-timantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtöknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātāpantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mōkiy uñ ikwiltōynat, um sükw tutskwatuwanit put amumniyat uñ tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put amumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put māqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniyat um nasimokmaqani.

Love for Enemies
(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi

unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomalvayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay ōveqatsit ep qátuhqat tímatni; pi pam añ qalōlolmatuy-nikañw pu lōlolmatuy amuñem tāwat yámakñañwu; pu súanyuñqamuy-nikañw pu qasuanyuñqamuy amumi yokñañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikis pi moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñōt hintsatskani? Ya hikis pi moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw ōviy uma pās pasiwyuñwni, ōveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tuñlay'kahkañw, hakiy hihta akw ōkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay ōveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw ōkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotñañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw

tayawinpit tuñlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy ömahtota. ³⁻⁴ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw ökwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp un nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer
(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um öveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat öviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tütuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy ömahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa un nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw öviy uma pumuy qa amunyuñwni, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ö. ⁹ Noqw öviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, öveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyatūwaqatsit ep aniwhtii, öveqatsit ep hin aniwhtiqey

pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talönvaqat ep itamuy itahtunösmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo öoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwinihqe öqalay'ta. Um-sa lolmat tälawnway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep pöhikyaqw, pep pu' öveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pöhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pöhikyaqw, pep pu' öveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pöhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu öviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwni; taq puma qa-hahlayyaqey pan pitsánway'yuñwniqe öviy tay-way nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy ömahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqötöy wihkuyit akw lel-wimantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamātaqpುವೆನಿಹಾ put navoti'tani; noqw Una sohok hihta qamātaqpುವೆನಿಹಾqt tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven (Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt

hötaye', hihta ūuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, òveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hötayañwu, piw hihta qa ūuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body
(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw òviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw òviy kurs tāla uhsonvenihqa súlawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions
(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmuy mónwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni. ²⁵ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñwni; puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw yanyuñqw òveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta.

Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit ōviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sihut an lomayuwsita. ³⁰ Yan hapi God tutskwava tūsaqat lomayuwsina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ö. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiqw pay qöpqömiq maspiwni. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma öwituptionsiwni'yuñqamu? ³¹ Paniqw ōviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñösani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi öveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy iñ himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqw ōviy uma pu' talönvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ö. Pay pi uma pu' talönvaqat ep hiniwhitiqat-sa aw tunatyaltotimantani.

Judging Others
(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiw-mantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahasat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsōtimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock
(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta öviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pönönöykinayani, noqw umumi hötsiltini. ⁸ Pi hak hihta öviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa túwañwu; pu pönönöykinaqat aw hötsiltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pölaviktuviñtaqw ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy öviy tūviñtaqw soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yunqw, puyaw

tis ōveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate
(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hōtsiwat añ yuñni. Taq moki-wuy aqw hōtsiwa wuhkoqni, pu aqw pōhu a'nō pūtsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hōtsiwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pōhu hihsaq pūtsiniqw, ōviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ōkiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwēkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñwni. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mātsi'yuñwni. Ya sinom ōvat yönötskit añqw mawyañwu? Sen nönvospatat hihta kūtay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw ōviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw maspiwñwu. ²⁰ Pantaqw ōviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mātsi'yuñwni.

I Never Knew You
(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam ōveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi ōveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²² Ason aw pituqpw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqawani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtat qat kātutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders
(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqpw ōviy haqawa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kīta. ²⁵ Noqpw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nō yēvanta; noqpw pam qa sahpu, pam owat ep kīiwtaqe ōviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kīta. ²⁷ Noqpw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nō yēvanta; noqpw pam sahpu, nihqe pam kihu qaan'ewakw kīqōti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noqpw Jesus pas ōqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tūtutuqaynayaqamuy qa amun'i. Noqpw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kātayuñwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean
(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsomoñaq w hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aňkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tütuyhqa pituhqe, put aw naokiway'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw māvuyaltiqe aw toňokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put aň tokoplele sұлawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiyner God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaq w um kuwahtiput God aw nóani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiq w, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaye, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahp'a' qatāyuñq w, pam pas kānanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniq w ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiq w, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaq w pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaq w pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaq w pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas

aw kātaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hikis Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nāt kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum öveqatsit ep tunösvoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviyaat pay pahsatñiqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kīyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mukituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw öpuiwyuñqat nāmi nahlaknakañw, itahtuyay ñkwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ñöyakiwtaqw túwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat

yupqöymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tütutuqaynaqa Jesus aw pítuhqe put aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, noqw súmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey ñastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm

(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuñ. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvaqe, pas qaöwíhuhukq, öviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw ökihqe, tātaynayaqe aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, itamuy ayo óyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwyuñwa, okiw uma öwituptionsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayuñqe pañqaqwa: Ya sen i' hak himuniqw, öviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhqa anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons

(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

28 Noq̄w pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutskwayamuy aw pituq̄w, pepeq hakim löyöm t̄aqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyq̄awiwt̄aqamuy tuamaqöln̄aqw yámak̄qe, put ahsawva; hakim nuhtsel'ewayomniq̄w, öviy soon hak pañqe' hinnumni. 29 Noq̄w meh, puma a'nö töqt̄iqe pañq̄awu: Ya um itamuy hinht̄iniq̄at n̄awakna Jesus, um God Táita? Ya um n̄at aw qa pituq̄w pay itamuy okiwsanniqe öviy pitu? 30 Noq̄w pep pumuy amuñaq̄w yāp pitsöt̄im wukotonawt̄aqam n̄onova. 31 Noq̄w öviy nukpanhihikwsim put aw ö'q̄alyaqe pañq̄aq̄wa: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsöt̄imuy amumi yuñ̄niq̄at itamuy nakwhanani. 32 Noq̄w pam amumi pañq̄awu: Yúpave. Noq̄w puma n̄onak̄qe, pitsöt̄imuy amumi yuñ̄a. Noq̄w sohsoyam pitsöt̄im tuhpelat añ p̄amiq̄ a'nö yuhtuk̄qe, p̄amiq̄ paöysoa. 33 Noq̄w pumuy nopni'yun̄q̄am watq̄aqe, k̄imiyaqe, hin hiniwht̄iq̄at lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyq̄awiwt̄aqam hin hinht̄iq̄ata. 34 Noq̄w sohsoyam pep kitsókit ep ki'yun̄q̄am pañq̄w Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwaqe pay pam pumuy tutskwayamuy añq̄w ahpiyniq̄at put aw ö'q̄alya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

1 Pu Jesus p̄ākihut aq̄w pakit, wuhkovatuphat yámak̄qe, n̄ap kitsókiy aw pitu. 2 Noq̄w meh, hakim hakiy ahp̄a' q̄atayt̄aqat t̄utuyhq̄at ahpat añ wáökiwt̄aqat Jesus aw wikvaya. Noq̄w pam pumuy

qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tūtuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tūtutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqaqwa: I' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqö'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy aha' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tāyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam öqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew
(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit eñem sivat ömalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Matthewt kīyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee-sinom put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqaqwa: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw

moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³ Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wánwayniqw öviy pitu.

The Question about Fasting
(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahsat pu John aw nānatuwnayaqam Jesus aw ökihqe aw pañqaqwa: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw öviy ūmi nānatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqam möönañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuñwni? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoproknwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwíwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiqw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw kūyiwtaga wehemhtini, noqw wiwkoro sakwitetini. Pi puma

puhuovavalat puhuwiwkorot añ kukyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noqw um as awnen, aw uhmay akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put añki, pu put aw nānatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaqey akw tūtuyhqa put ahk-wayñaqw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq pañqawhqe òviy'o: Nás'ew pi nu as yuwsiyat aw tónoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiqw, Jesus namtökt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni uñ qalaptina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kiyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saáatotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsíwtsuyhti. ²⁵ Pu òviy pam sinmuy pañqw nōñaknat, ah-pami pákihqe, mānat māyat ñuaqw, pam qatuptu. ²⁶ Noqw pam pep paniwhtiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noqw Jesus pañqw ahpiyniqw, hakim lōyöm qapostalqam put añk tsa'timaqe pañqawma: David

tíata, okiw itamuy ōkwatuwaa! ²⁸ Noqw pam kīmi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtiniqey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noqw pumuy pōsiam tālawva; noqw Jesus pumuy pās mēwaqe pañqawu: Uma hapi tunatyaltiqw, qa hak it navotni. ³¹ Noqw tuwat soq puma pañqw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noqw nukpanhikwsit put añqw ayo tūviwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kātayuñqe pañqaqwa: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiqw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqaqwa: Pam nukpanhihikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhihikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuwawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw ōpuiwyuñqamuyu. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy

sinmuy amumi yórikqe pumuy ökwatuwa, mañwúiwuyunq̄w öviy'ó, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaq̄w puma ahtsawaliwuyunwa.
³⁷ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as üyi qaan'ewakw tukwsiwta, noq̄w tsovalayaniqam híkiyomu.
³⁸ Oviy uma üyi'taqat aw nānawaknaq̄w, pam hakimuy üyiy aw ayatani.

10

The Twelve Apostles (Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

¹ Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hīhikwsimuy amumi öqalat huyta, pumuy nuhtuñaq̄w ipwanwisniqat öviy'ó; pu sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, pu öpuiwuyunqamuy qalapsintiwiwsiqat aw pumuy öqalmaqa. ² Noq̄w pakwt löq sihkay'taqam ayaiwuyunqam yan mātsiwya: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw túñwantiwhqa, noq̄w pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit enem sīvat ömalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mātsiwhqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve (Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhtoti. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tütayyaqamuy qalapsintiwisni; tokoplelet tütuyyaqamuy powatiwisni; so'pumuy tātaynatíwisni; nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi öqalat paysoq makiwya; öviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwisni. ⁹ Uma palasivat, qötsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñwni. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa löq napnay'wisni, piw qa tötsita, piw qa natöñpita. Pay tumal'aya nösniquey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptsitiwhqat tūviñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyyaniqey pahsavo pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqaqwamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kīvit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kīñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qöat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem

pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhath ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions

(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amunyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsūtsu'tuy amún qaūunatni, pu hōwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñwni. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nō wuvahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniwyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mātapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi ōveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqōlpa yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwuy aw nóamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwuy aw pitsínayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniqw ōviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaqw, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas

antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kūkuyvaqw, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan túñwantotani.

Whom to Fear
(Lk 12.2-7)

²⁶ Noqw òviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tup-kiwtaqa qa nanaptiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwhq, uma kits'oñaqw put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayaniqey aw òqalay'yuñwa; nīkañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihipit qōhit akw hovalaniqey aw òqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa löyöm kwevewhyat sūkw palavotōnat òviy huyiwñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noqw hikis pi umuhqötöva umuhhömi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹ Paniqw òviy uma qa tsawiniwyuñwani. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put isinoynihqat òveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put qa isinoynihqat òveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yúkuniqe òviy pitu. Qae. Nu qa paniqw pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewhtiniqat òviy'o. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taqa pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoyehtsit qa kwusut, pu qa inuñkniha hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqa put túwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyayat òviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ah-satiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat òviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noqw

kurs imuy inumi puhutuptsiwni'yunqam haqawa hakiy aw kuyhtuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

11

The Messengers from John the Baptist (Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe öviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nánatuwnaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñwni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqa, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiyenen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tālawmaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powatoti; pu nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ öokiwyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyñiqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yunqam momñwituy kīkiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owi,

nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwayaqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuvoylalawhqat epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewaynihqa put epnihqe pas pávani. ¹² Noqw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John hintsaktivaqat añqw pew pahsave sinom òveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'nöyaqam öqalay akw put tuyqawvanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'aymat-niqw pu tutavo John aw pahsave hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pituniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqaqwa: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaqw, uma qa tūva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwātsiamu, kitota. Noqw pay God unañwtalwuwniat aniwniy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns
(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhag kātataypit tumalta. Noqw as pi panhtiƵw, pañ sinom nāp tunatyay añƵw Ƶa hin lasyaniƵey pan unañwtoti. Noqw ōviy pam pumuy Ƶöhqöytiva, ²¹⁻²² NihƵe pañƵawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! TaƵ nu as umuhpa' Ƶatsá' kātataypit tumaltaƵw uma nāp umuhtunatyay añƵw Ƶa lasya. Nu umumi pañƵawni: Hisat hin yukiltiniƵat aw pituƵw, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihƵe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kātataypit tumaltaƵw, puma soon Ƶa ana-haat yūyaht, Ƶöhstsapsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añƵw lasyaniƵeyu. ²³ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ōmiq nātsokaya? Uma nāt maskimiƵ maspiwyani. TaƵ nu as Ƶatsá' kātataypit umuhpa' tumaltaƵw, uma Ƶa tuptsiwya. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaƵw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaƵami pah-savo wúnuni. ²⁴ Noqw nu umumi pañƵawni: Hisat hin yukiltiniƵat aw pituƵw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihƵe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest
(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiƵe pañƵawu: Kwakwhay Inaa, ōveƵatsit aw-nikañw pu tūwaƵatsit aw TutuyƵawhƵa. Kwakwhat pi um iit yantaƵat

añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyañqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiyinhqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam piwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yuñqamu, pu putuiwyuñqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unahway'ta. Nen uma umu'nañwpeq uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalñöñöñpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pütuni.

12

The Question about the Sabbath

(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noqw Jesus nasuñwintalöñnit ep söhövos'uyit añ yámakto; noqw put aw nānatuwnayaqam tsöñso'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwisa. ² Noqw Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqaqwa: Meh, ūmi nānatuwnayaqam nasuñwintalöñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsöñmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqat kíyat aw pákihqe pölavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nöñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God

awwat momñwit put kīyat ep nasuñwintalōñnit qa hihtatostat pay qa hinhtoti? ⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqat kīyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalōñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand

(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe ōviy put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya pay hak nasuñwintalōñnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam súanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sūkw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalōñnit ep haqami hōtsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hóroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw ōviy hak nasuñwintalōñnit añ lolmat hintsakniqw pam súanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwaa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqe ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañqw ahpiyo. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy

tūtuyyaqamuy qalaptšina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yórikyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy távini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayat kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaqat muhtsikput soon qōhiknani; pu wihqōhit híhin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat súanqatsit tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqa qapostalkañw qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalaptšinaqw, òviy pam yuaaykukañw pu pōsiy tālawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kātayuñqe pañqaqwa: Ya qa i' David Tíata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqawu: I' nukpanhihikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe, amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyā nehpewhtiqa soon qa kíqōtini; pu kitsóki, sen kivit nehpewhtotiqam soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'iwatani; noqw pahsat pu moñwtunatyāat hin wúnuni? ²⁷ Noqw kurs nu

Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani.

²⁸ Nikañw kurs nu God Hikwsiyat öqalayay aw yankañw pumuy ipwantaqw, pay hapi pas God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²⁹ Ya sen

hin hak hakiy a'nö hoñvit kíyat aw pake' hihta himuyat put añqw nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kíyat kíqötani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpew'iwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw öviy nu

umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni.

³² Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hiñqawhq pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawhq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit (Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit üye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mātsiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amunyuñqamul! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtaqw, put hapi hakiy moat yuaatañwu.

³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nõñantoyñañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nõñantoyñañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawni, sen qasúantaqata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqaqwa: Tütutuqaynaqa, um as kätatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nīkanw pay puma soon kätatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kätatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ö. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin

yukiltiniqat aw pituq̄w, tatkaq̄w mónwi-wuhti pu' qatsivaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūqaytanige ōviy tūwaqalñahaq̄q̄w put aw pitu. Noq̄w meh, Solomon epnihq̄e pas pávannahqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit
(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añq̄w yámake', haq̄e' qa pay'taq̄at añ hinnumñwu, haq̄am nāsuñwnanige ōviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añq̄w yámakq̄ey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituq̄w qa hak epniq̄w, pās maspiwtaq̄w, añ himu lomahinyuñq̄w, pantaq̄at yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiyñen, pētuy tsáne'nihq̄amuy hīhikwsimuy nahpenihq̄e pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noq̄w puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noq̄w hakiy qatsiat añkñihqa mohtiwat epnihq̄e pu' pas qalomáhinhñwu. Noq̄w pan hapi imuy pu' qatsivaptsiwyuñqamuy qalomáhinyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers
(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noq̄w nāt pam sinmuy amumi yuaataq̄w, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniq̄ey nānawakna. ⁴⁷ Noq̄w haq̄awa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniq̄ey nānawakna. ⁴⁸ Noq̄w pam lavayhtiq̄e, put āawnaq̄at aw pañqawu: Noq̄w ya hak ínūu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put

aw nánatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam inuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay òveqatsit ep qátuhqat tunatyayat an hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inuu.

13

The Parable of the Sower (Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noqw ép tawat ep Jesus kinaqw yamakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqw òviy pam pākihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam pāhut qalavaqe hōñi. ³ Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hīhihta tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqw pam uylawhç, pēhu poshumi pōhpava lōhō; noqw masay'yuñqam òkihqe, an put soswa. ⁵ Noqw pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat an lōhō; nihqe pay suhkuyva, an tutskwa qa pōñalaniqw òviy'ò. ⁶ Nit tawat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa nay'yuñqe òviy an tsakya. ⁷ Noqw pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kūta an kuyvaqe put lakna. ⁸ Noqw pēhu lolmat tutskwat an lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables (Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw òkihqe, aw pañqaqa: Ya um hinoqw pumuy amumi

tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqw pam lavayhti qe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yunqamuy amumi qa mahta q'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hóyokiwtaqat himuy'tani; noqw pay nastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³ Paniqw hapi öviy nu pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw öviy'o, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noqw pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pās tunaiwyuñwa, pu naqvum qa nanvoty, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nānamtōkaqw, nu pumuy qalaptsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tāyuñqw öviy'o, piw umuhnaqvuy añ hötsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhqat lavay'aymatniqw, pu sūanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūyiwħqat pañqw ipwañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹ Noqw pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay ōviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqw, hihsavoniqw pay pam sóonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqw ōviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwñañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noqw lavayi wuñwe', hihta aniwñañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hóyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyta hapi hak pāsay añ lomavoshumit uyħqat anta. ²⁵ Noqw pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhōvosit amuhtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'o. ²⁶ Noqw ūyi

nahpi'vaqe talay'vaqw, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noqw ōviy ki'taqat tumal'aymat put aw ōkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noqw pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqw tumal'aymat put aw pañqaqwa: Noqw itam awye', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsoy wúnwiwmani hisat tsovalaniwniqat aw pahsavoo. Noqw ason höqyaniqw, pep pu' nu höqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed

(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsāy ep ūya.

³² Pam pas sohsok hihta pōvoshumit amuñaqw sushisay'o; nīkañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyyoqtiñwunīqe pas himutskiniwhtiñwu. Noqw ōviy sūmawuy añ masay'yunqam ōke', put nantaqayāt añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā pēkenit anta; put wuhti kwúsuhqe, payhp tuwanit

ñumnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables
(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yuk-iltiqat añqaqw hihta tupkiwyuñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kīmi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ōkihqe, aw pañqaqwa: Um as sōhōvostusaqat hihta tu-awi'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tíata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiw-taqamu; noqw sohōvostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu hōhōqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi ōveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw ōviy hapi sōhōvostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqt-sokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hini-tani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qanhnwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu'

hakim súanyuñqam Nay moñwtunatyayat ep tawat an tálawnway'yuñwni. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatya himu a'nö hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa túwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatya hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnumqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nö hihkay'taqat túwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatya pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lánaknayaqe, pep yesvat, pu añ nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatostat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsīkayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqaqwa: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi

pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuñqam òveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuviniñlalwaqe pañqawa: Ya sen i' haqaw it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haqaw öqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tíata? Ya yuat qa Mary yan mātsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqaw iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unañwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwnwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep pīwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsiwni'yuñqw, öviy pay pam pep qa a'nö hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John kūyit akw tūtuvoylalawñwuqa.

Pas hapi pay pam hakton mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe õviy kātatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nõmay Herodias unañwve hinhtiniqe, hakimuy ayataqw, puma John nõuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nõmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nõmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayayatnihqat pan aw tāyuñqw õviy'o. ⁶ Noqw Herod tihtiwHPuyat aw pituqw, pam nõviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noqw pumuy nõnovaqw, Herodias tiat māna ep pākihqe, pumuy amuhpewi wuni-maqw, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw õviy pam pas õqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta õviy tūviñtaqw put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noqw pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ö. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataqw, pam sivikiminihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivage, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nánatuwnayaqam ökihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat

pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqaqw kitsókit añqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqw yámakqe, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy ōkwatuwhqe, pumuy amuñaqw tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tapkiwmaq, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Yep qayēsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlaviki'yuña, pu lōqmuy pākiwhtuyu. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pōlavikit ōmahtat, pu pākiwhtuy kwusut, pu ōmiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yōñoytat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nōnōsaqe ōöya; noqw puma ak-wsiñwqat yōñoyhput pōlavikit tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya. ²¹ Noqw nōnōsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tah-taqtya, noqw pu momoyam-niqw pu tsātsayom pīwu.

Jesus Walks on the Water
(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy pākihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyaniqat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tsomomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq súnalaa. ²⁴ Noqw pah-

sat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuptuqat akw wawaöklawu, amuhpewi hūhukq ōviy'o. ²⁵ Noqw talhahayiñqw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put pāvaqe waymaq wutwaqe, tsātsawnaqe pañqawa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsātsawnaqe a'nö hiñqawa. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñwni; pay nūu; uma qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe ūminiqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihut añqw yámakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nö hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nö pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw māvuyaltiqe ñuat, aw pañqawu: Is okiw um öwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pēvewinhti? ³² Noqw puma pākihut aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihut añqw tañawtaqam Jesus aw ökihqe, pas hihtatotage aw pañqawa: Kurs um pas antsa God Tíata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nöñakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw öki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nömökput aw tónokyaniqey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tónokyaqam pās qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors (Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem ańqwyaqam Jesus aw ökihqe aw pańqaqwa: ² Ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nōnovanik qa māvaqtotańwu. ³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pańqawu: Noqw ya hinoqw ōviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pańqawu: Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomálavayhtiqa pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw úmawat pańqaqwa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pańqawni: Nu as umuy hihta akw paańwanikańw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot ańqw mātaviwńwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paańwaniqey qe'tikańw, pay qa hihta ep qaanhtiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuńqamu, pas pi ōviy Esaias Tutuyqawhqat lavay'ayaat umuy súańqawhqe pańqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ökiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam inuńaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean (Mr 7.14-23)

10 Pu pam sinmuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. 11 Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaq w nōñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. 12 Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawu: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptage qatsúyhtiqw um qa navota? 13 Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay pi Ina òveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski náipwaniwni. 14 Pay pi panyuñwni. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wíki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. 15 Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. 16 Noqw Jesus pañqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātsi'yuñwa? 17 Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tūviwñwuqat uma pas nāt qa mātsi'yuñwa? 18 Pi himu sinot moayat añqw nōñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. 19 Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmaniqey tunatyay'ta; uyinwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátoynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. 20 Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqtat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

*A Woman's Faith
(Mr 7.24-30)*

21 Pahsat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. 22 Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy òkwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage okiwhinta. 23 Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nánatuwnayaqam put awyaqe, aw òqaltotiqe pañqawu: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. 24 Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhotiq'ö. 25 Pahsat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhtage, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unañwtavii. 26 Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsātsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. 27 Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwímuy nōnōspiyamuy añqw hihta piñput löhöhötaqat nōnovañwu. 28 Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaöwíewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

29 Pu Jesus pañqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsomomiqñihqe pepeq qatuptu. 30 Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapos-talyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy

qalaptšina. ³¹ Noqw sinom pas kātayuñwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq’ö, pu qapasíwyuñqam qalaptuyaq’ö, qayaktaqam nankwusaq’ö, pu qapostalyaqam tälawnayaq’ö; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

³² Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy ökwatuwa, puma pu’ pāyis talqat añ inumumyaqw, nōsiwhqaam súlawhtiq’ö. Noqw soon nu pumuy qa öyiwyuñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ ökit māmañuani.

³³ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsiwhpuveya. Pas ka itam soon imuy qaan’ewakw hintaqamuy sinmuy öynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa’haqam pōlaviki’yuñwa? Noqw puma pañqaqwa: Tsánee, pu piw h́íkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noqw puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noqw sinom tutskwava yesvaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit ömahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa’ put o’ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nōñosaqe ööya. Noqw puma akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe’ hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noqw nōñosaqam nālöp sōmorit pahsa’ tahtaqtya, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto pīwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe’ hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

16

The Demand for a Miracle (Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ökihqe, Jesus aw tuwantota; pam öveqatsit añqw kätatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtakniqat aw ö'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiqw pañqaqwañwu: Kurs qāvo kwañwqatni, öviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqaqwañwu: Kurs pu' hin sóniwni, öviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikañw uma soon kätatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kätatayhpit aw uma yórikyani. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. Noqw pam pañqw nakwsuqe ahpíyo.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees (Mr 8.14-21)

⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nōñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noqw pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷ Noqw puma nānami yuaatotaqe

pañqawwa: Itam itahnitkay qa kivayaqaw, öviy itamumi pañqawu. ⁸ Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma öwituptionsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoqw qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pölavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pölavikit nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noqw ya uma hinoqw qa māmatsya? Nu qa pölavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaqw, kurs pam qa pölavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus

(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy tūviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihqat sinom pañqawwa? ¹⁴ Noqw puma aw pañqawwa: Um yaw kūyit akw tütuvoylalawhqat John-nihqat haqawat pañqawwa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; pu pētuyniqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqat lavay'ayaata. ¹⁵ Noqw

pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? ¹⁶ Noqw Simon Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqat Tíata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina ōveqatsit ep qatuhqa pam hapi un put āawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlōt ep soñawnen pumuy akw nēnem kītani. ¹⁹ Noqw nu' hapi ōveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ūmi óyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqw, pam ōveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqw, pam ōveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy āawnaniqat amumi pañqawu.

*Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)*

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhtiniqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwyaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam nuy nuayat, okiwsahsanyat, nuy ninayani. Noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²² Pahsat pu Peter put nuat, qōhqōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqa. Soon um pantsaniwni. ²³ Noqw pam namtōkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nīkañw sinmuy tunatyayamuyu. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu:

Inuñkniqey nāwaknaqa nātamatat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay ōviy qatsiy kwayhqa put túwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tālawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwuy qa aw öke', puma put aw yórikyani.

17

The Transfiguration

(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tāyuñqw, pam alöñti; noqw pas put taywaat tāwat an tālawñway'va; pu yuwsiat tālat an qōtsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtique, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw úñemnit, pu sukwat Moses éñemnit, pu sukwat Elias éñem'i. ⁵ Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi ōmaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw

hakiy tōnaat ōmawuy ańqaqw pańqawu: I' hapi pas aw iunańwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tūqayyuńwni. ⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yēvaya, pas tsātsawnaqe ōviy'ō. ⁷ Noqw Jesus amuminihqe, amumi tońokt, pańqawu: Huvam hońvaa; uma qa tsawiniwyuńwni. ⁸ Noqw puma kwuhpukyay, ańqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tūkwińaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwaqe, amumi pańqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyuy ańqw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tūvińtotaqe, aw pańqaqwa: Ya hintaqw ōviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pańqaqwa? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiye, pumuy amumi pańqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noqw nu umumi pańqawni: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniwni. ¹³ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tūtuvoylalawńwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon
(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi ōkiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamōtswunuptut, pańqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ōkwatuwni; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qōhit aqw posńwu, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as ūmi nánatuwnayaqamuy amumi

put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwñi'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsívaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwñi'yuñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawni: Kurs uma pay híhin tuptsiwñi'uyñwe' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tükwit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhikwsit hakiy añqw ayo hóroknani.

Jesus Speaks again about His Death

(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviwñi. ²³ Noqw puma nuy nīnayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep ökiqw, hakim God kīyat enem siviwuy tsovalantotaqam Peter aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya umuy tutuqaynaqa God

kīyat aw sīvat ōoywaqat qa sivima? ²⁵ Noqw pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtiqe pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ömalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ömalalwa? Sen pay hakimuy a'löntuy amuñaqö? ²⁶ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay a'löntuy amuñaq'ö. Noqw Jesus aw pañqawu: Noqw pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noqw pay itam pumuy qa unañwmoknaniqw, öviy um wuhkovatuphat awnen, aqw huhuwHPit tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', núani; nit tsañwtapne', añqw hihsaqw sīvat túvani; um put añqw hóroknat, nēnem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest? (Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Noqw ephaqam Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, pañqaqwa: Ya hak öveqatsit añqw moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noqw Jesus hakiy tsākwhoyat wáñwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasye', tsātsakwmuy qa amuntote', soon öveqatsit añqw moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniqw hapi öviy haqam it tsākwhoyat an qanāhihtataqa pam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsākw pās távihqa hapi nuy pās távini.

Temptations to Sin
(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwni'yuñqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nō hōtsit aqw paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy hihhihta akw lomavöhut añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatskaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi öviy kurs uhma, sen uhkuku uñ lasnaniqw, um put ayo tukut, nāñaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa sūlawhtiñwuqat aqw túviwni. ⁹ Pu kurs uhposi uñ lasnaniqw, um put ayo hóroknat, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimiq qōhit aqw tūviwni.

The Parable of the Lost Sheep
(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay öveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep tāyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy ayo óyaniqe öviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomihaqaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam

put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhtotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna òveqatsit ep qátuhqa imuy tsâtsakwmuy himuwat súlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu òviy kurs piw umún tuptsiwni'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put òwihiniwhtipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwhqa pasiw-tamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus úmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sīvat òmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam òveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta ñahyaqw, pam òveqatsit ep ñāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta òviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, òveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaney aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

21 Pahsat pu Peter put awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pöhikni? Sen tsañe'sikisi? 22 Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañe'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañe'sikisi, (tsañe'sikip pakwt tsañe'sikis navitañhtiqat pahsaa). 23 Panta hapi. Oveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sivat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. 24 Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sivat put aw pöiwtaqa aw wikvaniwa. 25 Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsok himu himuata, noqw pöiyat ep sisviwni. 26 Noqw öviy tumal'aya put atpipo nātuvaye, okiw aw naokiwtaye pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. 27 Pahsat pu moñwi put ökwatuwhqe mātavi; nihqe sohsok pöiyat ayo yuku. 28 Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sivat pöiwtaqat tuwa; nihqe pam put tōnhpe űuat, aw pañqawu: Um inumi pöiwtaqey sisvini. 29 Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvaye, put aw naokiwtaye pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. 30 Noqw pam qa nakwhaqe, put sivikimi tūva, hisat pöiy sisviniqat pahsavoo. 31 Noqw öviy put tumalsuñwamat hin hiniwhtiqat aw yōrikyaqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwiy aw ökihqe, sohsok put āawnaya. 32 Pahsat pu

moñwiat tumal'ayay wánwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaqw, ōviy nu sohsok uhpōiy uhpiy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin ōkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway ōkwatuwni? ³⁴ Noqw moñwi pas itsívutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pōiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhtiqlw, uma umuh'unañnaqw qa aw pōhikyaqw, pay ōveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce

(Mr 10.1-12)

¹ Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalaptina. ³ Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw ōkihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya tāqa pay nāphihta ep nōmay mātapniqw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tāqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi ōviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, ōviy puma pāpu qa löyömnit, sūka tókoniwhitiñwu. Paniqw ōviy God hihta namitskaqw, qa hak put nāhoy távini. ⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw

hinoqw pantaqw hak nāmataviwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lālaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat unañway'yuñqw ōviy pay hak nōmay mātāpmananiqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw sukw amum qatupte', tokot ūuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot ūuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqawa: Kurs tāqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe ōviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa öqalmaqaqw ōviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwyā; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay öveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey ōviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat ōviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'o.

The Rich Young Man
(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noq̄w p̄ahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhq̄e, aw pañq̄awu: Lomatutuq̄aynaq̄a, ya nu hihta lolmat hinhte', q̄atsit q̄aso'taq̄at himuy'vani?
¹⁷ Noq̄w pam put aw pañq̄awu: Ya um hinoq̄w nuy lolmalawu? Pi q̄a hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noq̄w pay pi um q̄atsit aw p̄ákinik, um hin tutaptiwhq̄at añ hinmani. ¹⁸ Noq̄w pam put aw pañq̄awu: Hihtawata? Noq̄w Jesus pañq̄awu: Um hakiy q̄a n̄inani, um q̄a n̄āp úhimuy tokot q̄a sokoptani; um hihta q̄a ūuyni, um hakiy hihta q̄a atsátoynani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin n̄āmi unañway'taq̄ey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noq̄w pam Jesus aw pañq̄awu: Pay nu itsákoy añq̄aq̄w pan tutavot sohsok añ hinma. Noq̄w ya nu haq̄am hihta n̄āt q̄aanhti? ²¹ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay pi um pas pasiwtaniq̄ey n̄āwakne', um ahpiynen, hihta úhimuy huyahtani; nen añ ōokiwyaq̄amuy put huytani; nen um ōveq̄atsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añq̄wnen inuñkni. ²² Noq̄w pam put navotq̄e q̄ahahlaykañw ahpiy'o, pam hihta nihti'taq̄e ōviy'o. ²³ P̄ahsat pu Jesus put aw n̄ānatuwnayaq̄amuy amumi pañq̄awu: Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Pas kahaksino ōveq̄atsit añq̄w moñwtunatyat aw p̄ákiniq̄w eñem q̄a t̄ūvosi. ²⁴ Noq̄w nu n̄āt piw umumi pañq̄awni: Pay himu pohko p̄ōlay'taq̄a tsakomostat añ pórokput añ yámakniniq̄w, pam pay q̄a pas q̄a t̄ūvosi. Noq̄w pay kahaksino ōveq̄atsit añq̄w moñwtunatyat aw p̄ákiniq̄w, pam put eñem pas q̄a t̄ūvosi. ²⁵ Noq̄w

put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqawa: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwvani; nīkañw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoq hihta mātapyat, uñk nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwkañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt löq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt löq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñw. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy öviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtaqat ömahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuyu, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi öveqatsit añqw moñwtunatyā hak tāqa ovauiy'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wánwayi. ² Noqw puma sūkw yālit öviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauiy aw pumuy ayata. ³ Noqw wukotönvaqw, i' üyi'taqa

haqe' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tawat atvelpetiqw, pam añqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'ökisat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ö, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ö. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovauyi'taqa tumalmoñwiw aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wánwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk ökihqamuy añqw hoyoyoykukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw ökihqamuy amumi suskomuy yālit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti ökihqam puma wūhaq ömahtotaniqey wūwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yālit ömahtota. ¹¹ Noqw puma ahsatiy ömahtotaqe, üyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqaqwaqe, ¹² Pañqaqwa: Ima nuhtuñk ökihqam panis sūs tawat qöniltiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kānanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³ Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūkw yālit öviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy

nuhtuñk ökihqamuy pīwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsanniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unáñwawniqw, öviy um inumi qa kwanwátayta? ¹⁶ Noqw öviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñktotini. Pi kaysiwhqam as wánwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noqw pumuy Jerusalem aqwyaqw, Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanaltyaqw, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoylehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰ Noqw pahasat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeniy ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhputvaqe qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noqw Jesus tíyotuy amumi pañqawu:

Uma hihta ōviy tūviñlawhqeý qa mātsi'ta. Ya pay uma nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe ōviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhtaq'ewa. ²³ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtñiqam put nanaptaqe, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuñaqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom ōqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw haqawa pas pávanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwikiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe ōviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe ōviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo óyaniqe ōviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, lōyöm qapostalqat tāqat pōqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqe,

tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy ōkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqaqwa. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nō pañqawu: Is okiw itamuy ōkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tālawvani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ōkwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tālawva; noqw puma put añki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqe, Olive-tsomot aw ōki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma umupyeye kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámumnihqat túwani. Uma pumuy naht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiñqawhq, uma aw pañqawni: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqtat lavay'ayaat hin lavayhtiqtat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy āawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nánatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqtat anhti;

⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpatota; pu pētu himutsoskit nantaqayat tsahqayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu, David tíatal! Uma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihqqa put öqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kīve sinom hin mowawaykuqe pañqaqwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pañqaqwa: I' Tutuyqawhqat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ö.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kīyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy pañqw tusoqlalayi, nit sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy énañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan túnwantiwni. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kīyat ep put aw öki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsātsayom God kīyat ep saāataqe, pañqaqwa: Öqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikyā Jesus kātutmalat hintsakq'ö; nikañw tuwat a'nö itsívutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqaqwa:

Ya um imuy hiñqaqwaqw qa navota? Noqw pam amumi pañqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu yōyoñyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātap, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talōnna.

Jesus Curses the Fig Tree
(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kīminikañw, tsōnmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tutwaqe, kātayuñqe pañqaqwa: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtiye, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēwvnyakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe hóyokput uma hintsak-wisni. Uma it tūkwit nahlake' wuhkovatuphamiq tūviwniqat aw pañqaqwaqw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēwvni'kahkañw Inay aw hihta ōviy tūviñtote', soon qa put makiwyani.

The Question about Jesus' Authority
(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kiyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ōkihqe, aw pañqaqwa: Ya um hihta ōqalat aw yankañw iit hintsaki? Hak uñ it ōqalat maqa? ²⁴ Noqw

Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta tūviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqw, nu tuwat hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tütuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ö kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mätsi'yuñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqaqwa: Kurs itam hin pañqaqwani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu öviy piw soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa löqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sóoni, kitat, pay hihsavoniqw wuwniy alöntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam añknihqat awnihqe aw piw án lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy löqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqaqwa: Pay mohti'maqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit enem sivat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam momoyam umupyeve pay God moñwtunatyayat aw

yuñta. ³² Pi John súantaqat pöhut umuy āawnaniqe umumi pituq̄w uma put aw qa tūtuptsiwa; noq̄w añwu pi moñwit eñem sīvat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam put aw tūtuptsiwa. Noq̄w as uma aw yórikyat umuhtunatyay añqw qa lasya, uma as aw tūtuptsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noq̄w nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa övat uyht, put aw nõyakna, nit haqam övat pālayat yuykuyaniqat eñem qölötat, tuwalankihut kīta; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu öviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit ömahtotaniqat öviy'ö. ³⁵ Noq̄w ūyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy ñuahtotaqe, sukwat wuvahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwyayqamuy amuhpenihqe hóyokiwtayqamuy amumi ayata. Noq̄w puma pumuy mohti' ökihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noq̄w soq ūyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put ñuayat, ovauyit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noq̄w ya övat ūyi'taqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noq̄w puma put aw pañqaqwa: Soon qa pam pumuy

qahopihtuy qöyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwanwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwáya? Owa kílalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kātatayhpi, it'a? ⁴³ Yaniqw öviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat umuñaqw nawhkiwht, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nikañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavayiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put nuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, púmuyniqw pam Tutuyqawhقات lavay'ayaatniqw öviy'o.

22

The Parable of the Wedding Feast (Lk 14.15-24)

¹ Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añqw moñwtunatyá hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw enem nōvatiwhqat anta. ³ Put naat nōviwhqat aw tūtsamiwyuñqamuy wánwayyaniqat öviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tūtsamiwyuñqam awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqaqwani: Taay, nōva

pās yukilti; nu iwakasvokmuy, pu iwakashoymuy wi'yuñqamuy qōya; noqw shosoy himu pās yukiwta. Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noqw puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pās ay aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noqw pētu tumal'aymuyatuy nuahtotat, pumuy okiwsasnat, qōqya. ⁷ Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noqw pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noqw kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noqw ōviy soon pumuy amuñaqw haqawa nōviwhqat añqw nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noqw ōviy puma tumal'a'yat añqe' pōhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuyu, pu lomasinmuyu. Noqw haqam nāaptsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noqw moñwi tūtsamiwyuñqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy tāqat nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'atqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wánwayniwya; nīkañw pay híkiyom namorstiwya.

The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavaiyat akw núansanyaniqey õviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nánatuwnayaqamuy pu Herod añq̄w wīsiwtaqamuy Jesus aw hōnayaq̄w, puma pañq̄aq̄wa: Tūtutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñq̄w, um pas qaatsatniñq̄at hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs õviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw õoyyaniq̄w pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸ Noq̄w Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaq̄amu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noq̄w puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noq̄w pam amumi pañq̄awu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noq̄w puma put aw pañq̄aq̄wa: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañq̄awu: Panta hápiniq̄w; õviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noq̄w puma yan nanaptaqe, kurs hiñq̄aq̄waqe, kātayuñt, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death
(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noq̄w pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniq̄at pañq̄aq̄waq̄am, put aw õkihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañq̄aq̄wa: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañq̄awu: Kurs

tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tíoymantani. ²⁵ Noqw ura as hakim tsáñe'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noqw añkñihqa pay piw anhti; noqw pu amuñkñihqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáñe'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God òqalayats qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniqw hapi òviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwlalwani; pas puma òveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyuñwani. ³¹ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noqw òviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³ Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kātayuñwa.

*The Great Commandment
(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)*

³⁴ Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavöltaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tūviñtaqe aw pañqawu: ³⁶ Tūtutuqaynaqa, ya tutavot ep

himuwa pas suspavani? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqay aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyoyq tutavo. ³⁹ Noqw añkñihqa pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy lōqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah
(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noqw nāt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tūviñtaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tíata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tíata. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqw David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noqw kurs David put Moñwílawh, hin pam put tíatni? ⁴⁶ Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tūviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees
(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nánatunw nayaqamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniq̄w ōviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqaqwaq̄w uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwilttoynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihq̄e nāp hihta hintsatskaq̄ey mahtakni'yuñw niq̄ey ōviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put q̄ötösosomhpi'yuññwu, pu may añ pīwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoy naya. ⁶ Pu haq̄e' nōviwhqat añ mohkaq̄e qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaqat pīwu. ⁷ Pu sinom kīsonva pumuy pas hihtay'yuñw niqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwyaniq̄ey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noq̄w uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwyan; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noq̄w uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, ōveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tūtsami'wisq̄ey qa yan tūñwantiwyan; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaq̄w pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹² Haq̄awa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhtini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhtini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy
(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³ Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoyñaya. ¹⁴ Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniqey aqw hoyta. ¹⁵ Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwnyaniqe òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawvayaqw, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qōhit aqw put sivintoynani, umuhpenihqe hóyokiwtaqata. ¹⁶ Is ohi uma tūtsamyagam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqaqwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kīyat hin hūrs wúnuhqat pan wúnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kīyat epnihqat an pasiwtani kite', pam nawus lavaiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷ Uma ñasta wuwñi'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kīata? Pi put kīat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. ¹⁸ Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi

God kīyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹ Uma núanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. ²⁰ Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. ²¹ Piw God kīyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²² Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. ²³ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta núokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ pīwu. ²⁴ Uma hihtu qapostalkahkañw tūtsamyaqamu! pas uma totophohyat òviy kūyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pōlay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat òvaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuñwu.

26 Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwanw'ewakwtaqw, pam òvaqe piw kwanw'ewayni. 27 Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tütuamit qötsálwiwyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam òvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy òqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. 28 Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

*Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)*

29 Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqölöt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwánwsonilantotaqe, 30 Pañqaqwanwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöqyani. 31 Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöqyaqamuy tímatnihqey nāsuhputsni'yuñwa. 32 Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. 33 Uma lölöqañhtuy amunuñqamu, uma tsütsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qöhit aqw maspiwyaniqey añqw ayo nönakni? 34 Pantaqw öviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hönani, pu suan wuwni'yuñqamuyu; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qöqyani; pu haqawatuy nahoylehsit aw múayani; pu haqawatuy uma

umuhtsotsvalkiy añ a'nö wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qöqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu añk yesqamuy pīwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mātsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kīyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nīnaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsok it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqöyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikage tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nīkañw ason hisat aw pituqw, uma pañqaqwani: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamakt, God kīyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kīyat ep añ kīwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw öki.

² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa tāyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp geniy epni. Pas sohsoy sahpukniwni.

Troubles and Persecutions
(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanalt put aw ökihqe aw pañqaqwa: Um itamuy āawnani: Ya īi hisat yaniwhtini? Pu uñ hisat pítuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy ūnatoynani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqaqwani: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoynayani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyat sukwa moñwtunatyat ehpewhtimantani. Pu hāhaqe' tsönösqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hīhihta kānanvotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka sukwa momñwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey

atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoynayani.
 12 Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukiwmani, noqw ōviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. 13 Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni. 14 Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

15 Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw ōviy ason uma put God kīyat pas himunihqat ep wúnuhqat aw yórikyaqw, 16 Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. 17 Pu i' hak kits'oveqnihqa pañqw hāwe', nawus soon hihta ōviy ahpami papkini, súwayaniqe ōviy'o. 18 Pu i' hak pasve hinnunqa soon yuwsiy ōviy kīmini. 19 Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nō'yiwyuñqamuy, pu yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. 20 Noqw pas pay okiw uma qa tōmō' watqaniqey ōviy Umunay aw tūviñlalwani, piw qa nasuñwintalōñnit ep'e. 21 Taq pep aw pituqw, qaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhtini. 22 Noqw as talōñwintiwhqa qa pelvotiqw, soon hak ayo yámakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. 23 Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen

Ayamo, kitaqw uma qa tütuptsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yuñqam mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa púmayakañwo; nen hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaöwihintaniqw öviy kurs as hin pasiwaniqw hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoyayani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaq'ö. ²⁶ Paniqw öviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsiwhpuve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tütuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātaqtiñwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pītuniq'ö. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sōtu tokpelat añqw löhöhöykuni, pu övaqe hīhimu öqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq mātsiltini, nuy Sinot Tiyat pītuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, öqalat yankañw, qaan'ewakw son'iwkañw, övaqe öomawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tutwani. ³¹ Noqw itötöqpi a'nö töqtiqw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree
(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákwawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayiñwtiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsok iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pítuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hötsíwhpeq wúnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay iī sohsoy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour
(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pítuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, òveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsíyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsiq, sinom nōnova, pu hīhikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwlalwa, hisat Noet pākihut aqw pákihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyöm haqam pasveni; suhka wīkiwhq, suhka akwsinwini. ⁴¹ Pu hakim lōyöm wuhtit nūmantani; suhka wīkiwhq, suhka akwsinwini. ⁴² Pantaqw òviy uma tunatyawyuñwini, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwini: Pī as ki'taqa uyiñwut hísatniqw

pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kīyat haqe' aw pákiniqw pam pánani. ⁴⁴ Paniqw ōviy uma pās moñwvas'iwyuñwni; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtapq, pam pumuy ańsakis tunōshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hīhikwni. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nō sivintoynani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwiwni. Pep a'nō tsayk-itwi, pu tama ñuritiwni.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu ōveqatsit añqw moñwtunaty hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhiy ōmahtota, möönañwhtiniqat ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsíivotnihqam wuwni'yunqw, pu tsíivotnihqam

qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ küyi'wisa. ⁵ Noqw möönañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nö pañqawu: Meh, möönañw añq'ö, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamant sohsoyam hoñvaqe, wihqöhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqaqwa: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqöhi tōkiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqaqwa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwatani, tis pi uma huhyayaqamuy amumiye', nenñem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq möönañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nāñuiwniqat ep nōviwhqat aw yuña, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamant piw tuwat ökihqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hōtaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw öviy uma tunatyawyuñw, pi uma hisat talöñvaqat, pu haqe' qalawmaqwu nu' Sinot Tiat pituniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants
(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoqnihqat antani. Pam hak tumal'aymuy wāñwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsivót-sikip sōmorit sīvat oya, nit pu sukw aw lōp sōmorit sīvata, nit pu sukw aw sūp sōmorit sīvata, hin nanāpwat akw

moñwastotiniqat pan pakwámna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sōmorit sīvat ömahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ¹⁷ Pu i' lõp sōmorit sīvat ömahtaqa piw put anhtiqe, lõp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sōmorit sīvat ömahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiy sīvayat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw öviy i' tsivot-sikip sōmorit sīvat ömahtaqa pituhqe, piw tsivot-sikip sōmorit sīvat kívahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivot-sikip sōmorit sīvat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw öviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lõp sōmorit sīvat ömahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lõp sōmorit sīvat inumi noa; noqw meh, nu lõp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw öviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu i' sūp sōmorit sīvat ömahtaqa pituhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nö unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, öviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw

meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naöntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep höqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sīvat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ömahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sīvat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta öwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tälawnway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsīkani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsīkañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat óyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy nopnaya;

nu pānaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsí'taqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqawani: Moñwi ya hisat un̄ tsōnmokiwtaqw, itam un̄ tutwage nopnaya; un̄ pānaqmokiwtaqw, itam un̄ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam un̄ tutwage pās taviya, un̄ qa yuwsí'taqw, un̄ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, itam un̄ tutwage un̄ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawani: Pas antsa nu umumi pañqawani: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawani: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat énem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsōnmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsí'taqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqawani: Moñwi, ya hisat um tsōnmokiwtaqw, pu pānaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsí'taqw, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtaqw, itam un̄ tutwakañw ūmi qa unañwtapya? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawani: Pas antsa

nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihpit sūtsepniqat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yuñqw lötök hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat aw pítuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoyehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kīyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nīnayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunánwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kīyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaqw, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ kūyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaqa añ kūyiwtaqata; nihqe wikorot yōhaqe,

Jesus qötöyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yórikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqaqwa: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak öviy huyiwe', añ öokiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqaqwaqat navoti'taqe, öviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay öokiwyuñqamuy sutsep oyi'yuñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwni. ¹² Pam nuy ásnaniqe öviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat öviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwni. Sinom it akw put u'ni'yuñwni.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mātsiwhqa, God awwat mohpeq momñwituy amumii, ¹⁵ Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mātapq'ö? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut pölavikit növiwniqat sūs talöñni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe aw pañqaqwa: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep növiwniqat nösniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam

pañqawu: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tūtutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat inumi nānatuwnayaqamuy amumum nōsni. ¹⁹ Noqw lōyōm put aw nānatuwnaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumum tunōsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nōnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mātapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqaptat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi mātapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtihq put eñem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwituy amumi mātapniqa lavayhtiqe pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nānatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ömahtote' nōnōsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu:

Uma sohsoyam it ańqw hikwyani. ²⁸ I hapi iuńwa; pam kaysiwhqamuy amuńem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuniqee. ²⁹ Nikańw nu umumi pańqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat ańqw hikwni. Nikańw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay mońwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat ańqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pańqw nōna, Olivet tsomot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pańqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unańwso'ni; pi ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan put eńem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikańw ason nu ahoy tātaye', ańwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pańqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unańwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pańqawu: Nu ūmi pas antsa pańqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pańqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pańqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uń qa tuwi'taqey pas soon pańqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nānatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkańw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqat aw pitu, nihqe pam

pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuy-atuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñwni. ³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kānavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunatya antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohi! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qöniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñwni? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nánahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kānavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunatya antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw ōviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwni. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam ánwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapiqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö.

⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātapqa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hūrs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqw añqö'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hūrs ñuaya.

⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus amumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hóroknat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikipyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatskaqam sipwuvahpit akw súlawhtotini.

⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam āpiy pay pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwni?

⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kīyat ep tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy

pēniam soon qa antaniqw, ōviy sohsoy īi yaniwhiti. Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus űuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kīyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīnayaniqey anyuñwa; nihqe ōviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqey ökikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim löyöm put hin atsátoynaniqey pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kīyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi űmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu űmi pañqawni: Yahpiy

pu' nu Sinot Tiat Sus'öqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat an öomawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahasat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsiwihqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu: Pam mokiwyu hihkay'ta. ⁶⁷ Pahasat pu puma put taywami töhtota, pu may pölölni'kahkañw wuvalalwa; noqw pētu mapqölöy akw put wuvalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañqawu: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak un wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noqw Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noqw hak māna tumal'aya put aw pítuhqe, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee anqwnihqat ámuma. ⁷⁰ Noqw pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹ Pu pam tuhööt aw yamakq, piw suhka māna put túwahqe, pep yesqamuy amumi pañqawu: I' pi piw Jesus Nazareth anqwnihqat ámuma. ⁷² Noqw piw pay pam qa nakwhaqe, pas öqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniqw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqe aw pañqawu: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, öviy pi uhlayayiy un suhput-sni'ta. ⁷⁴ Pahasat pu Peter pas öqalat lavayhtiqe pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noqw pahasat pay taqakowāko töqti. ⁷⁵ Noqw Peter

Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa töqtiqw, um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawni. Nihqe pam pañqw yámakqe, nāp hin nāvak'öyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Noqw qavoñvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniquee. ² Noqw puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tūviwhq pan yórikqe pi ason qa-hahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat ahoy kivaqe, ⁴ Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noqw puma pañqaqwa: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noqw pam God kīyat ep qötsásivat tsálaknat, ah-piynihqe, haqam nāhaya. ⁶ Noqw God awwat mohpeq momñwit qötsásivat añ pohpoñaqe pañqaqwa: Itam sivatatañpimiq put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsíyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavot-lawhqat Tutskwaat yan tūnwantiwhqat sīvat akw

tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy òoyyaniqe òviy'ò. ⁸ Noqw òviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūñwantiwa. ⁹ Noqw yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavaiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sivat òmahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qòtsásivat hakiy qatsíyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsíyat hihkatoyñaya. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw òviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put nōviwhqat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqat mātapñwu, hakiy nānawaknaqw put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivivani'yuñwa, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷ Noqw òviy puma sumitsovaltiqw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapniqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan

túnwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhqe ōviy put aw Jesus noayaq̄w, pam mātsi'taqe ōviy pañqawu. ¹⁹ Noq̄w pam Jesus eñem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuq̄w, put nōmaat put aw hakiy ayataq̄e pañqawu: Um put tāqat súantaqat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hīhihta kānavota. ²⁰ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaq̄w, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqaq̄wa. ²¹ Noq̄w moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noq̄w nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaq̄w umumi mātapniqat uma nānawakna? Noq̄w puma pañqaq̄wa: Barabbas awúy! ²² Noq̄w Pilate amumi pañqawu: Noq̄w nu panhte', Jesus Christ yan túnwantiwhqat hintsanni? Noq̄w puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqaq̄wa: Nahoylehtsit aw múaa! ²³ Noq̄w moñwi pañqawu: Ya hínoq'ō? Ya hihta qalomáhinhtiqw ōviy'o? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqaq̄wa: Nahoylehtsit aw múaa! ²⁴ Noq̄w pay Pilate pumuy kurs hintsanniq̄w, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawvayaq̄w, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik māvaq̄tat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsíyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noq̄w pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqaq̄wa: Pay pi ason itam put qatsíyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noq̄w ōviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapq, pam put qa sūs wuvahta. Noq̄w pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw muiltiniqat ōviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus
(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyneya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat nōlatotaqe, put qötösomtoynaya; nit pu putvaqw hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaqe, put aw pañqawa: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötöyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoyehtsit aw muayaniqe òviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross
(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kīñaqw nōñakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw tāqat Simon yan mātsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoyehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tūñwantiwhqat aw öki. Pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ökiqw, solāwam wine hihta a'nö tsīvot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam put añqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoyehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat òviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhقات lavay'ayaat hin lavayhtiقات aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva,

pu iusimniy ōviy nanavö'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tūtuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qötōyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOŃWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwya, qötōy wīlankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqaqwa: Taay, um God kīyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy aw kītaniqa, ayo nātavii! Pas pi um antsa God Tíatnen nahoylehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyaqe pañqaqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwíamnen, nahoylehtsit añqw hawhq, itam aw tūtuptionsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoylehtsit aw muiltiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nō pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wánwaylawu.

48 Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta sōyatkoý'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq sōnnat, put hikwniniqw maqa. 49 Noqw pay haqawat pañqawwa: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo távinik pítuni. 50 Pu Jesus piw a'nö hiñqawht, sohsok hikwsu. 51 Noqw meh, God kíyat ep mötsáp'uhtsi òñaqw atkamiq tsīki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. 52 Pu tūtuami hötsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. 53 Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikyá. 54 Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tūtuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwhitiqat aw yórikyáqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqawwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. 55 Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tāyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus añk hinnitusyaqe, eñem hihta hintsatska. 56 Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

57 Noqw Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimath-aea-kitsókit añq'ö, nihqe a'nö hihta himuy'ta. 58 Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. 59 Noqw tokoyat Joseph yaw-maqe, kwañw'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; 60 Nit pu pam haqam owat

ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hötsíwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavoñvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqaqwa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hīhihta átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq, tūamit pāyis tālat aw pah-savo qaöwihintani; taq ka put aw nánatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami ūuyi'wist, nuhtumi pañqaqwani: Pam mokiwuy añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwíyukuyani. ⁶⁶ Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noqw nasuñwintalöñnit añ ruhpakq, Sundayt aw pituqw, nāt qöyañwnuptionsiwtawhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nö tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat öñaqw hawhqe, hötsíwat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qötsa. ⁴ Noqw tūtuwalaqam

put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muiltiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqat put aw nánatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyeye Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawvaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyenen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tūtuwalaqam kive ökihqe, hin hiniwhtiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltise, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtat sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nánatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami ūuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs

tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tūtuyqawve', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw òviy puma sīvat òmahtotaqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-

8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nánatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tso-mot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituq̄w, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēvewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta òveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw òviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqay-nayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hin-mani, yep qatsíso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

God Lavaiyat An Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff